

УДК 314.1+349.2

ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Арсентьєва О.С.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Стаття присвячена дослідженню передумов внутрішньої трудової міграції в Україні; розглянуто основні проблеми такої міграції; запропоновано шляхи вирішення проблем внутрішньої трудової міграції в Україні.

Ключові слова: трудові права, трудова міграція, вимушені переселенці, соціальний розвиток.

Постановка проблеми. За часів незалежності в Україні зовнішня трудова міграція, особливо в західних регіонах країни, набула значної поширеності. Однак, у зв'язку з подіями на Сході України та півострові Крим з початку 2014 р. посилюються тенденції до внутрішньої трудової міграції. Натомість, в наукових колах проблеми трудової міграції більшою мірою досліджувалися саме щодо зовнішньої міграції, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Вищенаведені факти обумовлюють виникнення проблеми щодо захисту прав внутрішніх трудових мігрантів в Україні, оскільки до обов'язків держави належить захист своїх громадян, забезпечення економічної стабільності тощо. У зв'язку з цим, необхідним є проведення ґрунтовного дослідження проблем внутрішньої трудової міграції в Україні.

Актуальність теми дослідження підтверджується тим, що попри те, що у вітчизняній науці проблемам внутрішньої трудової міграції присвячено досить значну кількість наукових робіт, проблеми такої міграції в сучасних умовах розглядаються у них побіжно, а комплексні актуальні дослідження з цього питання майже відсутні.

Стан дослідження. Окремі проблеми трудової міграції досліджували такі науковці, як: А. Арсеєнка, Н. В. Блюк, Т. Дронюк, П. С. Кравчук, Е. Лібанової, С. Н. Сергєєва, О. В. Сорока, М. С. Татаревська, Н. Толстих, Н. М. Філіпова та багато інших.

Однак, у вітчизняній науці трудового права практично відсутні комплексні дослідження, присвячені проблемам внутрішньої трудової міграції України з урахуванням сучасних тенденцій розвитку трудового законодавства, що ще раз підкреслює важливість та актуальність запропонованої теми.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є визначення деяких проблем внутрішньої трудової міграції в Україні та шляхів їх вирішення. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: охарактеризувати передумови внутрішньої трудової міграції в Україні; розглянути основні проблеми такої міграції; запропонувати шляхи вирішення проблем внутрішньої трудової міграції в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Внутрішня трудова міграція передбачає переміщення працездатних осіб в адміністративно-територіальних межах окремої держави з метою працевлаштування.

Такий вид міграції є важливим для економічного та соціального розвитку держави, впливаючи на розселення громадян в межах країни, демографію тощо.

Міжнародний науково-дослідний проект «Порівняння внутрішньої міграції навколо GlobE» (IMAGE) - складання сховища статистики внутрішньої міграції на основі даних національних переписів. Белл і Чарльз-Едвардс (2013) повідомляють про перші результати проекту, засновані на вибірці близько 70 країн. За оцінками, у 2005 році 12 відсотків світового населення - близько 763 мільйонів чоловік - жили у своїй рідній країні, але за межами регіону їх народження. Ця оцінка може бути переглянута, оскільки інформація стала більш доступною. Проте, це показує, що загалом число внутрішніх мігрантів набагато перевищує рівень міжнародних мігрантів, що станом на 2010 рік становить 221 мільйон, що становить близько 3 відсотків світового населення. Латинська Америка - це регіон із найвищим показником внутрішньої міграції, а Азія - найнижчою. Проте в регіонах існує значна різноманітність. Недавні дослідження аналізують еволюцію внутрішньої міграції з часом. Деякі аналізи стверджують, що глобальна внутрішня мобільність прискорюється (див., Наприклад, Світовий банк, 2009). Інші ставлять під сумнів цей результат і приходять до висновку, що, хоча загальна внутрішня міграція зростає, темпи зростання зростають уповільненням (Белл і Мухидин, 2011; Поттс, 2012). Проте існує консенсус щодо того, що внутрішня міграція Китаю зростає. Схоже, це, по суті, обумовлено економічним розвитком та скороченням інституційних обмежень щодо індивідуальної мобільності (Bell and Muhidin, 2011; Meng, 2012) [1].

Внутрішня трудова міграція впливає на розвиток окремих регіонів країни. Приміром, кількість сільських мешканців значно зменшилася протягом останніх 15 років. З іншого боку, внутрішня трудова міграція сприяє підвищенню доходів

населення, професійного рівня, зменшенню бідності, отриманню нового досвіду тощо. Зазначена міграція не призводить до втрати людського капіталу, трудового потенціалу, інтелектуальних напрацювань.

Внутрішньодержавні переїзди стримуються: низьким добробутом населення, необхідністю збереження присадибного господарства для харчування сім'ї; дефіцитом та високою вартістю купівлі та оренди житла у провідних містах; слабкістю системи посередництва у працевлаштуванні в інших регіонах; порядком реєстрації місця проживання та прив'язкою до місця реєстрації доступу до багатьох соціальних послуг [2, с. 5-6].

В Україні зберігається ставлення до трудових мігрантів, як до людей, які виїхали кудись і про них можна забути. Більш того, їм часто дорікають в зраді батьківщини, а також у тому, що вони залишили сім'ї, дітей, рідні місця і вирушили на заробітки. Особливої уваги потребує той факт, що кількість від'їжджаючих на роботу за кордон людей суттєво збільшується щороку. Наприклад, з 2010 по 2016 роки зростання виданих запрошень на роботу у Польщі склало 650%: 1-е півріччя 2016 року – 635 тис запрошень, тобто за весь рік ми можемо стверджувати, що буде близько 1270 тис. Для прикладу – у 2010 році було видано всього 180 тис. запрошень. За результатами дослідження Міжнародної організації з міграції, закордонні заощадження за 2014 рік українських трудових мігрантів становлять 4 мільярди доларів США. Понад 60% українців, які працюють за кордоном, хотіли б повернутися додому і вкласти свої гроші у розвиток рідної країни. Кількість українців, які бажають поїхати на заробітки до Росії, зменшилася у чотири рази та становить 6% [3].

Основними передумовами внутрішньої трудової міграції є бажання покращити умови життя для себе та членів своєї родини. Натомість, окупація півострову Крим та воєнні дії на території Донецької та Луганської областей призвели

до появи нової категорії трудових мігрантів – вимушені переселенці.

Згідно з ч.1 ст.1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4]. І якщо так звана добровільна внутрішня трудова міграція пов'язана із переміщенням трудових ресурсів із депресивних регіонів у перспективні, із сільської місцевості до міст, то вимушена внутрішня трудова міграція має інші передумови. У зв'язку з цим остання категорія працівників потребує особливого захисту з боку держави.

За офіційними даними, станом на 15 січня 2017 року, за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 492 247 переселенців або 1 218 315 сімей з Донбасу і Криму [5]. Водночас, за даними Державної служби статистики України, станом на 01.11.2016 р. кількість населення скоротилась до 42 418 235 осіб [6]. Тобто офіційно кількість вимушених внутрішніх трудових мігрантів становить близько 3,5 % населення держави. Звісно, слід зробити поправку на кількість працездатних переселенців, оскільки не всі вимушені переселенці є працездатними. Проте, загалом можна простежити певні тенденції.

Як зазначає К. Ніколаєць, в умовах закріплення мігрантів на новому місці проживання відбувалося в основному за їх рахунок, а ті, хто не мав можливостей для придбання чи тривалої оренди житла, змушені були повернутися до зони

проведення АТО. Їх надії на продовження економічної діяльності багато в чому пов'язувалися з безперебійною роботою промислових підприємств, у тому числі й тих, які знаходилися на тимчасово окупованих територіях. Переміщення цих осіб у пошуках роботи нерідко супроводжувалося регулярним перетинанням лінії розмежування. Це ж було й характерним для жителів так званих Донецької та Луганської народних республік, які мали роботу на контрольованій українською владою території. Тому рівень маятникових трудових міграцій населення, яке проживало неподалік зони розмежування, залишався досить високим. Головною перешкодою на шляху отримання необхідних коштів такі люди в основному розглядали продовження збройного протистояння, бажаючи його припинення за будь-яку ціну [7, с.23].

Внутрішні трудові мігранти постійно стикаються з проблемами користування соціальними та медичними послугами, оскільки традиційно зареєстровані в одному місці проживання, а перебувають переважно в іншому. У випадку трудової міграції порушуються сімейні зв'язки через перебування на великих відстанях між членами родини, а також тривалим часом між побаченнями тощо. Ці чинники негативно впливають на стан здоров'я населення.

Вирішенням цих проблем могло б стати удосконалення чинного законодавства щодо:

- вилучення норм, що пов'язують реєстрацію місця проживання та право на проживання в певному місці;

- дозволу реєструвати місцем свого перебування деякі нежитлові приміщення, за яким особу можна знайти (приміром, місце роботи, при органі державної влади чи місцевого самоврядування тощо);

- заборони нарахувати плату за комунальні послуги залежно від кількості зареєстрованих осіб, оскільки цей показник вже давно не відображає реальну ситуацію;

- запровадження механізмів надання послуг у сфері охорони здоров'я та адміністративних послуг без обов'язкового вказування зареєстрованого місця проживання та ін.

Крім того, враховуючи повсякденні труднощі внутрішніх трудових мігрантів доцільно запроваджувати ряд заходів на місцевому та регіональному рівнях. Вважаємо за доцільне втілити у життя наступні заходи у сфері вирішення проблем внутрішніх трудових мігрантів в Україні:

- створити систему міжрегіональної взаємодії органів зайнятості, професійних спілок та роботодавців з метою довгострокового працевлаштування внутрішніх трудових мігрантів;

- розвивати ринок оренди житла, нового пільгового будівництва житла, інфраструктури, підвищення привабливості сільської місцевості для ведення товарного сільськогосподарського виробництва зазначеними особами та іншими бажаними;

- розробити інвестиційні проекти для надходження капіталу в менш розвинуті, депресивні райони та забезпечити кредитування державою вимушених внутрішніх трудових мігрантів для ведення бізнесу у цих місцевостях.

Запровадження запропонованих вище заходів загальнодержавного та місцевого значення сприятимуть підвищенню зайнятості населення, скороченню видатків бюджету на соціальні виплати, адаптації вимушених переселенців до нових умов життя.

Література:

1. Groppo V. Internal Migration in Developing Countries : [сайт]. URL: http://www.diw.de/en/diw_01.c.471438.en/press/diw_roundup/internal_migration_in_developing_countries.html

2. Малиновська О.А. Внутрішня міграція та тимчасові переміщення в Україні. Серія «Соціальна політика». № 17. : [сайт]. URL:

www.niss.gov.ua/content/.../vnutrishnya_migratsia-45aa1.pdf.

3. Проблеми трудових мігрантів та перспективи їх повернення до України. [Електронний ресурс] // Федерація професійних спілок України : [сайт]. 16.03.2017. URL:

<http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/virobnicha-politika-ta-kolektivnodogovirne-regulyuvannya/11932-problemi-trudovikh-migrantiv-ta-perspektivi-jikh-povernennya-do-ukrajini>

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.04.2017 р. // Відомості Верховної Ради, 2015. № 1. Ст.1.

5. Обліковано 1 492 247 переселенців, - Мінсоцполітики : [сайт]. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/14662.html>

6. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 листопада 2017 року та середня чисельність у січні-жовтні 2017 року: [сайт]. URL:

http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/news/op_popul.asp

7. Николаєць К. Внутрішня трудова міграція в Україні у 2014-2016 рр. Держава та економіка. ISSN 1727-9313. ВІСНИК КНТЕУ. 2017. № 3. С.19-27.

References:

1. Groppo V. Internal Migration in Developing Countries : [sait]. URL: http://www.diw.de/en/diw_01.c.471438.en/press/diw_roundup/internal_migration_in_developing_countries.html

2. Malynovska O.A. Vnutrishnia mihratsiia ta tymchasovi peremishchennia v Ukraini. Seriiia «Sotsialna polityka». № 17. : [sait]. URL:

www.niss.gov.ua/content/.../vnutrishnya_migratsia-45aa1.pdf.

3. Problemy trudovykh mihrantiv ta perspektyvy yikh povernennia do Ukrainy. [Elektronnyi resurs] // Federatsiia profesiinykh spilok Ukrainy : [sait]. 16.03.2017. URL: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/virobnicha-politika-ta-kolektivno->

dogovirne-regulyuvannya/11932-problemi-trudovikh-migrantiv-ta-perspektivi-jikh-povernennya-do-ukrajini

4. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy vid 20.04.2017 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady, 2015. № 1. St.1.

5. Oblikovano 1 492 247 pereselentsiv, - Minsotspolityky : [sait]. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/14662.html>

6. Chyselnist naseleння (za otsinkoiu) na 1 lystopada 2017 roku ta serednia chyselnist u sichni-zhovtni 2017 roku: [sait]. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/news/op_popul.asp

7. Nikolaiets K. Vnutrishnia trudova mihratsiia v Ukraini u 2014-2016 rr. Derzhava ta ekonomika. ISSN 1727-9313. VISNYK KNTEU. 2017. № 3. S.19-27.

Арсентьева Е.С. Проблемы внутренней трудовой миграции в Украине. – Статья.

Статья посвящена исследованию предпосылок внутренней трудовой миграции в Украине; рассмотрены основные

проблемы такой миграции; предложены пути решения проблем внутренней трудовой миграции в Украине.

Ключевые слова: трудовые права, трудовая миграция, вынужденные переселенцы, социальное развитие.

Arsentieva O.S. Problems of internal labor migration in Ukraine. – Article.

The article is devoted to research of preconditions of internal labor migration in Ukraine; the main problems of such migration are considered; The ways of solving problems of internal labor migration in Ukraine are offered.

Key words: labor rights, labor migration, forced migrants, social development.

Авторська довідка:

Арсентьєва Олена Сергіївна: кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Стаття подана до друку 7.06.2017р.